

rozměrem, který ve svých účincích nic se neliší od účinků, jaké druhy způsobovalo ažio stříbra. A protože naše domácí cirkulace stále jest přeplněna nesměnitelnými, nuceným oběhem opatřenými státovkami a bankovkami, stojíme stále na pokraji nebezpečí, že nás první pohnutější doba politická strhne do víru bývalých zmatků.

II. Hlavní úkoly nápravy.

Viděli jsme, kterak vláda od r. 1848 několikrát se pokoušela upravit poměry do té míry, aby mohla se zrušiti nesměnitelnost bankovek a ztenčiti oběh papírových peněz. Mělo se to ovšem státi na základě měny stříbrné a bylo by se podařilo snadno, kdy by stát býval finančně zdrav. Potud byl tedy úkol nápravy v podstatě pouze finanční, a proto i zásadně dosti jednoduchý. Na pouhý problém finanční obmezovala se také po válce německo-francouzské náprava měny ve Francii i poslední z evropských náprav, italská. V obojím případě zůstalo se při platném kovovém základě měny, směnitelnost na čas zastavená jen se obnovila, když odklizen nadbytek papírových peněz, nahrazen byv kovovými. Od uvedených případů rozeznává se nynější rakouský tím, že běží zároveň o změnu ve volbě kovu měnového. Úkol jest tudíž spletnější, neboť kromě otázky finanční řeší se při něm i předúležité otázky národohospodářské. Zvláštní poměry, jež nastaly ve výrobě, spotřebě, trhu a mezinárodním proudění drahých kovů, dokonce pak úkazy, jež zavládly u nás následkem zastaveného ražení stříbra pro soukromé zákazníky, vysvětlují dostatečně, proč stala se připravovaná rakouská náprava měny i po stránce národohospodářské jedním z nejzajímavějších mezi problémy toho druhu, jež řešeny byly v našem století v Evropě vůbec. Kdy by se byl v skutku v době před rokem 1870 podařil záměr zjednatí na základě zachované měny stříbrné pořádek ve stavu měny, stáli bychom nyní nepochybně přece před potřebou změnití svou soustavu měnovou následkem katastrofy blíže již vypsané, jež stihla stříbro. I tak slučují se nám nyní v jedno oba úkoly, jež by jinak byly vznikly každý o sobě v době různé. V tom spočívá spletnost nynějšího pokusu a jeho zvýšená zajímavost.

Bylo již dříve krátce naznačeno, že r. 1867 rozhodující činitelé rakouští pojali myšlenku spojití odstranění měny papírové s přechodem ku měně

126-86, 1887: 125-87, 1888: 122-87, 1889: 118-58, 1890: 115-48, 1891: 115-83, kdežto by, kdyby se vyměřovala dle skutečného různého poměru ceny zlata a stříbra, byla cena jejich v letech uvedených tato: 135-86, 138-10, 144-23, 144-13, 129-15, 136-70. Jest z toho viděti, do jaké míry zastaveným ražením stříbra zabráněno bylo úpadku ceny našich mincí stříbrných, ale zároveň (z čísel řady prve uvedené) přece, jak značně ještě cena stříbrných peněz našich kolísala.

zlaté. Úmysl ten zřejmě vyjádřen v předběžné úmluvě rakousko-francouzské z r. 1867, nabyl podoby veřejnoprávně výraznější v čl. XII. rakousko-uherské obchodní a celní smlouvy, kdež výslovně jako budoucí měna označena zlatá. Avšak od úmyslu ke skutku bylo daleko. Příčina jest na snadě. Finance rakouské i uherské nedospěly za celé desetiletí po r. 1870 do stavu spořádaného, nedovedše se zhostiti deficitu. A dokud ten nebyl zažehnán, hrozil každému rozhodnému kroku osud nezdařeného pokusu z r. 1858. Ale odborné písemnictví, sjezdy národohospodářské a politické časopisectvo udržovaly otázku úpravy valutové neustále na denním pořádku i v době, kdy bez ohledu na finanční naši nezralost k řešení dila tak velkého nemalá spotřeba zlata pro přechod k měně zlaté v Německu a ve státech skandinávských sama již nutila k odkladu. Nebylo by nezajímavo stopovati mínění a návrhy v té době pronášené a hájené, třeba čas zatím uplynulý nechal jim pouze hodnotu historickou. Než svedlo by nás to příliš daleko od cíle vytčeného. To aspoň zasluhuje býti zaznamenáno, že v té době ještě obhájci měny stříbrné měli vážné slovo, jež ve veřejném mínění potkávalo se s ohlasem nepodcenitelným. Historie stříbra a jeho ceny za posledních deset let hlasy jejich poněkud utlumila. Poddali se ve svých úsudcích logice fakt.

Zatím uskutečňovaly se dvě základní podmínky, které jediné dopouštějí provéstí úpravu valutovou s dostatečnou pravděpodobností úspěchu. Přese všechny náklady, kteréž politický stav evropský ukládal říši, podařilo se v posledních desíti letech zažehnati v hospodářství obou polovicí jejích chronický schodek a povznéstí úvěr státní na stupeň od počátku let čtyřicátých nebývalý. Při tom podařilo se naší správě finanční nastřádati značné hotovosti pokladniční tím, že skutečný výsledek příjmu z daní byl zpravidla značnější nežli rozpočteno, tak že koncem roku 1890 činily dotčené hotovosti státních pokladen přes 100 mil. zl. Ale i v zahraničním obchodě utvrdil se příznivý vývoj bilance. Kdežto v letech 1870—1874 cena přívozu do říše rakousko-uherské převyšovala cenu vývozu průměrem o 120 milionů zlatých ročně, dostavil se od r. 1874 přebytek na straně vývozu, jehož roční průměr činil v letech 1875—1879 80 mil., v letech 1880—1884 již 96·7 mil., a dostoupl v pětiletí následujícím na 150 mil. zl., v roce 1890 činil 160·7 mil. zl. a byl r. 1891 ještě značnější.

Proč skutečnosti právě řečené — odstranění finančního schodku a zlepšená bilance zahraničního obchodu zbožím — jsou pro otázku úpravy měny tak závažny, snadno pochopiti. Veliká část potřebného při ní množství drahokovu může se opatřiti jen pomocí zápůjčky. Má-li pak kov býti udržen v zemi, nesmí v zahraničním obchodu a státním hospodářství pa-

novati poměry, které by vedly ku pravidelnému odplování kovu ze země. Pokud však jest nutno k úhradě ustavičných schodků uzavíratí stále znova zápůjčky a dovolávati se v tom směru i úvěru zahraničního, množí se pravidelná potřeba platů úrokových do ciziny, jež valutovou zápůjčkou vzroste; tím již úspěch díla se ohrožuje, a to zvláště v říši již měrou tak velikou naproti cizině zadlužené, jako jest naše. Proto nedostačí nám přihlížeti pouze k tomu, zdali a jakou měrou je bilance našeho přívozu a vývozu zboží přízniva. Nevyhnutelno jest v účet vzíti i všechny platy, jež povinni jsme pravidelně konati cizině v podobě úroků a dividend z domácích cenných papírů, jež jsou v rukou cizinců, ovšem též všechny platy, jež z podobných příčin zase do země jdou, byť byly u nás poměrně neznámé. Teprve když srovnání všech těch sum dá výsledek příznivý, zabezpečující spíše příchod drahého kovu do země, než opak, když tedy t. zv. mezinárodní bilance platební jest přízniva a podává jisté záruky trvalosti, lze bez ostychu přikročiti k dílu.

Není ovšem úkolem snadným zjistiti spolehlivě, jakou měrou jest mezinárodní bilance naše přízniva. Bilanci zahraničního obchodu zbožím zjišťují s jistou alespoň správností statistické záznamy o vývozu a přívozu. Hůře má se s otázkou, jakou měrou jsme povinni cizině k platům úrokovým a dividendovým. Oporou jsou tu jen záznamy rozličných pokladen, jež tyto platy konají užívající k účelu tomu prostřednictvím jistých výplatních pokladen za hranicemi, zejména u vynikajících bankéřských firem. Podrobné výkazy o tom ovšem nepodávají se veskrz veřejnosti. Člen vídeňské ankety měnové, pražský profesor Sax, obtížný tento výpočet s jistou přibližnou pravděpodobností provedl, vzav zároveň v úvahu i příjem rakouských drah železných, pocházející z vývozu zboží do ciziny a z průvozu cizího zboží zeměmi zdejšími, příjem z návštěvy cizinců (zejména v Alpských zemích dosti značný) a jiné menší položky. Výsledek výpočtů těch, znalci přítomnými v některých maličkostech poopravený, ukázal, že bilance příslušná vykazuje roční passivum asi 150 mil. zl. a roční aktivum asi 25 mil., tak že zbývá passivní saldo, t. j. čistá roční naše povinnost 125 mil. zl. Položili se tato suma proti přebytku vývozu sumou 160 mil. zl., zbude aktivní saldo 35 mil. zl., jehož trvalost závisí arci na tom, že se nám podaří průměrný přebytek vývozu sobě udržeti. Povážlivý stav vznikl by ovšem teprve, kdy by se průměrný přebytek vývozu po delší řadu nejbližších let snížil tak, že by nevyvážil saldo našich závazků z cenných papírů naproti cizině, čehož vzhledem k vývoji posledních roků důvodná obava není.

Jsouce tedy k nastávajícímu velikému dílu národohospodářskému

finančně připraveny, dohodly se vlády rakouská a uherská o prvních rozhodných krocích. Dohodnutí vzájemné bylo nutno. Nenáležejí sice záležitosti měny a peněz i oběživa papírového ke společným záležitostem říšským, ale byly zákonem ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. zařaděny mezi ony, jež občasnými dohodnutými společnými upravují se dle stejných zásad. Usjednovení jest ale potřebí při nápravě měny nejenom o volbě nové měny kovové a soustavy mincovní, nýbrž též o způsobu, jak naložiti státopvkami a jaké změny zavéstí ve stanovách banky rakousko-uherské, konečně o poměru, jakým se rozdělí náklady s úpravou měny spojené mezi obě polovice. Bylo tedy hojně látky ke společným stykům a jednáním pro obě vlády, zejména pro oba finanční ministry, šťastnou náhodou muže nad míru schopné. Svolání anket znaleckých do Vídně a Pešti, ač mělo úkol informativní a oba předsedající ministři dle toho se zachovali, přece ze způsobu, jakým byly otázky dány¹⁶⁾ a jakým upraven byl materiál členům anket dodaný,¹⁷⁾ dalo již tušiti hlavní obrysy celého ujednaného plánu. Ač odpovědi na předložené otázky v nejedné podrobnosti dosti se rozcházeły, v jednom směru panoval souhlas mnohem větší, nežli se vůbec předpokládalo, totiž v zásadě, že nové upravení měny má se státi na základě zlata.

Při této kardinální otázce nové úpravy měnové chceme se tedy poněkud zdržeti. Náprava měny naší na základě zlata dá se provéstí buď zavedením čisté měny zlaté anebo ještě jiným způsobem, který se obecně naznačuje názvem dvojité měny neúplné.

Vyložíme tedy čtenáři nejprve význam těchto slov. Pravíme-li o nějakém státě, že má měnu zlatou — anebo, jak se nyní opatrně říká, ryzí měnu zlatou — znamená to, že jeho kurantními mincemi měnovými jsou výhradně mince zlaté. Stříbro slouží pouze pro mince drobné a jest ovšem patrno, že měrou značnou, neboť drahocennost zlata nedopouští, aby se z něho razily peníze na obnosy příliš malé, bylyť by jinak příliš nepohodlny pro nepatrný objem. Vzorem státu s měnou zlatou jest Velká Britanie. Základní její mince je sovereign

¹⁶⁾ Otázky zněly: 1. Jaká měna má býti za základ vzata při upravení valuty? 2. Přijme-li se měna zlatá, má se připustiti kontingentovaný oběh kurantní mince stříbrné, a do jaké výše? 3. Bylo by lze připustiti jistý oběh státních poukázek pokladničných každé chvíle za kurantní minci směnitelných, bez nuceného oběhu, a za jakých výminek? 4. Které zásady měly by býti vodítkem při převodu nynějšího zlatníku na zlato? 5. Jakou mincovní jednotku sluší voliti?

¹⁷⁾ Členům ankety dodány tyto materiále: Statistische Tabellen zur Währungsfrage der österr.-ung. Monarchie (str. 444 folio), Denkschrift über den Gang der Währungsfrage seit dem J. 1867 (18 str. folio), Denkschrift über d. Papiergeldwesen der österr.-ung. Monarchie (52 str. fol.). K tomu něm. překlad tabel uherské anketě předložených. — Jednání ankety vydána pod titulem Stenographische Protokolle über die von 8. bis 17. März 1892 abgehaltenen Sitzungen der nach Wien einberufenen Währungs-Enquête-Commission (str. 298).

(1 lib. šterl. = 20 shillingů po 12 pencích), jenž obsahuje 7·322385 gr. ryzího zlata a jest legován poměrem $916\frac{2}{3} : 83\frac{1}{3}$ čili 11 : 1. Ze zlata razí se ještě mince o $\frac{1}{2}$, 2 a 5 sovereignech dle téhož pravidla. Ze stříbra razí se drobné, a to v kusech po 5, $2\frac{1}{2}$, 2 a 1 sh., pak po 6, 4, 3, 2 a 1 pencích (legované dle poměru 925 : 75), a platí zákonná povinnost bráti drobné do 2 lib. šterl. Ježto obsah ryzího stříbra v šillingu činí 5·23 gr., vyplývá z toho, že poměr hodnoty stříbra a zlata zde za základ vzatý jest 1:14·28, z čehož zároveň vysvítá, oč se skutečný obsah v drobných mincích oněch odchyluje od hodnoty, kterou dle zákona reprezentují.

Jinak má se věc ve Francii a ve státech, jež mají měnu s ní stejně upravenou (od roku 1865 Belgie, Italie a Švýcarsy, k nimž r. 1868 přistoupilo Řecko). Ve Francii zavedena byla zákonem z 28. března r. 1803 tak zvaná měna dvojitá (bimetallistická), jejíž podstata záleží v tom, že razí se dle určitého poměru hodnot za základ vzatého kurantní mince z obojího kovu, jež obojí mají vlastnost měny a tedy zejména neobmezenou platnost jako zákonné platidlo dle vůle dlužníkovy. I razí se z 1 kg ryzího zlata 3444 $\frac{1}{4}$ franků v kusech po 100, 50, 20, 10 a 5 francích¹⁶⁾ a z 1 kg ryzího stříbra 222 $\frac{2}{5}$ franků v kusech po 5 francích, tak že váha ryzího stříbra v pětifranku činí 22·5 gr (hrubá 25 gr). Původně razily se mince o 2 a 1 franku také jako kurantní, od r. 1866 z příčiny, kterou ihned poznáme, razí se tyto a kromě nich ještě kusy po 50 a 20 centimech jen jako drobné (váha ryzího stříbra ve 2 franku 8·35 gr místo 9 gr). Jak z čísel uvedených vyplývá, byl tedy za základ ražení kurantních mincí měnových vzat poměr ceny stříbra ke zlatu 1:15 $\frac{1}{2}$, váha ryzího stříbra ve stříbrném pětifranku jest 15 $\frac{1}{2}$ krát větší než váha ryzího zlata v pětifranku zlatém. Ve skutečnosti se na trhu poměr ten nedržel, stříbro až do polovice našeho století bylo o něco lacinější, zejména byl v desítiletí 1821 až 1830 poměr na trhu průměrem 1:15 $\frac{8}{10}$, od 1831 do 1841 průměrem 1:15 $\frac{3}{4}$ a v desítiletí následujícím zase 1:15 $\frac{8}{10}$. I pozorovalo se v té době, že oběh mincí zlatých se ztenčoval, zlato proudilo ze země a stříbro do ní. Neboť vyvezli kdo na př. zlatých mincí obsahujících 10 kg zlata, obdržel za ně na trhu 158 kg stříbra, ale již za 155 kg razila mu mincovna zrovna tolik franků, mnoholi franků ve zlatě byl vyvezl a po srážce nákladu za dopravu, roztavení a ražení zbyl mu z přebývajících 3 kg jistý zisk, pro který právě tu operaci provedl. Po r. 1851, když náhle mocně byly vzrostly výtěžky zlata a počal se na trhu účinek jejich pocíťovati, obrátila se věc v opak; byloť odtud až

¹⁶⁾ Ryzí váha zlata v dvacetifranku, jak už výše jsme udali, činí 5·8064 gr. Legovány jsou mince kurantní zlaté i stříbrné poměrem 9 : 1, takže se razí z 1 kg zlata mincovního (čítajíc v to i přísadu) 3100 franků, a z 1 kg stříbra mincovního 200 franků.

do r. 1868 možno za méně než $15\frac{1}{2}$ kg stříbra obdržeti 1 kg zlata. A tu zase stříbro trátilo se z oběhu, ražení stříbrného kurantu pohybovalo se v úzkých mezích, a zlatých mincí raženy sumy nezvykle veliké, totiž za čas od r. 1851—1869 za více než $6\frac{1}{2}$ miliardy franků, kdežto stříbrných kurantních ani ne za půl miliardy. Odplývání stříbra způsobovalo v obecném drobném obchodě citelnou nesnáz, protože ztrácel tento své nejdůležitější běžné mince, dvoufrank a frank, až roku 1866 odpomohlo se ražením jich dle čísla lehčího.

Podivuhodný výsledek, zračící se v číslech uvedených, dostavil se s přesností takřka mechanickou, ačkoliv odchylka trhového poměru hodnoty obou kovů od toho, dle něhož se ve Francii razilo, nebyla značná. V l. 1854 a 1859 byla cena zlata průměrem nejnižší, a tu byla relace na trhu 1:15.22. Teprve rokem 1870 nastal rozhodný obrat, neboť obrátil se zase z příčin, již v prvním článku našem naznačených, trhový poměr v neprospěch stříbra; v letech 1872 a 1873 nebyla žádná mince zlatá více ražena, za to již r. 1874 stříbrného kurantu za 154 miliony franků. Stříbro připlývalo valem k mincovně, a proto, že by tou dobou byla Francie rychle pozbyla zlata svého do Německa, prováděvšího tehdy svůj přechod ku měně zlaté, zastaveno od r. 1878 všecko ražení stříbrné mince kurantní. Od té doby panuje ve Francii poměr, jež naznačujeme dvojitou měnou neúplnou u čili dle tamního názvosloví »kulhavou« (étalon boiteux). Až do prostředku let šedesátých posuzovány zjevy, jež jsme právě vyličili, s jistou doktrinářskou jednostranností. Dovožovalo se, že se žádná dvojitá měna vlastně udržeti nedá, ježto vždy v zemi nabude vrchu jen kov naproti zákonné její relaci na trhu lacinější; že bimetallismus jest zásadně nesprávný, jelikož stát nemá moci, aby poměr hodnoty obou kovů mohl diktovati. Rád opakoval se argument, že obecné měřítko cen musí býti jedno, tu ale že jsou dvě, a že věc má se tak, jako by stát zavedl pro míru délky dvojí, nestejně veliký loket a p. Argument ten nebyl správný, neboť jakmile odchýlí se skutečná relace hodnot obou kovů od zákonné, stane se obecným měřidlem cen kov v zemi převládající. Je tu tedy jen jedno měřítko cen, ale dvojí platidlo, arcí dlužník dává přednost kovu na trhu poměrně lacinějšímu, a druhý, pokud bývá zejména pro zahraničné závazky a často i na spekulaci hledán, dostává ažio. Již již nabývaly argumenty výše pověděné v nauce i veřejném mínění převahy a uprostřed let šedesátých klonily se myslí k výhradně měně zlaté. Tu dostalo se měně dvojité geniální obrany L. Wolowským, který objasnil veliký význam, ježž může míti právě měna dvojitá pro zachování větší stálosti ve vzájemném poměru hodnot obou kovů. Dějiny samy po-

daly důkaz. Tak obávali se i vynikající národní hospodáři tehdejšího velikého vzrostu výroby zlata, že prorokovali žlutému kovu nedohledný úpadek ceny — a on nenastal. Proč? Protože ihned, jak dostavila se odchylka tržové relace od ražební, jež dopouštěla přívoz zlata do Francie a vývoz stříbra ven (šelť tehdy hlavně na Východ), povstala z jedné strany poptávka po zlatě — tedy po kovu, klesajícím v ceně — a z druhé nabídka stříbra, jehož cena stoupala; i zadrženo klesání z jedné, stoupání z druhé. Samočinně dostavují se tedy tendence, udržující kolísání skutečného poměru hodnot obou kovů v úzkých mezích kolem relace oné, jež za základ položena ražení peněz ve státě s měnou dvojitou. Vytčeno tím tedy jaksi světohospodářské poslání měny dvojité, jež jest na prospěch obecný. Arci již Wolowski uznal, že účinek takový dostaviti se může pouze, je-li území dvojité měny dosti veliké a hospodářsky silné, aby mohlo pojmouti množství kovu, potřebné k vyvození účinku toho. Samozřejmě jest, že může vůbec vzejíti účinek ten jedině, pokud ve státě (nebo státech) s měnou dvojitou platí volné ražení pro oba kovy. Úvahy ty způsobily sice, že Francie zůstala se státy, od r. 1865 s ní v jednotu mincovní sloučenými, při své dosavadní soustavě, ale v literatuře a obecném mínění evropském zjednały si teprve půdy, když stříbro stále větším množstvím dobývané, z mincovních soustav vyháněné, propadlo netušenému úpadku ceny. V samotném Německu povstali bimetallismu obránci, jako Schaeffle, A. Wagner, O. Arendt a jiní, kteří přimlouvali se za zavedení jeho smlouvou mezinárodní ne-li všech států vzdělaných, aspoň velikého počtu států, hospodářsky mocných. Bylo pozdě. Mezinárodní konference a rozličné ankety, za tou příčinou několikráte svolané¹⁹⁾ nedodělaly se uspokojivého výsledku. Státové latinského spolku mincovního podrželi sice svou měnu dvojitou, ale zastavivše ražení stříbra, nemohou pomoci jí vykonávati žádný vliv již na větší stálost tržové relace zlata a stříbra. Děkujíce šťastné konstelaci z let padesátých a šedesátých za své veliké bohatství na zlato, mají v něm nejen převládající oběživo²⁰⁾, nýbrž i panující měřítko cen, tak že stříbrná jejich mince kuranční — pětifrank — ač svou vnitřní hodnotou, to jest cenou své-

¹⁹⁾ První mezinárodní sjezd ku pozvání presidenta Unie severoamerické konal se v létě 1878 v Paříži, druhý, svolaný severoamerickou Unií a Francií v r. 1881 rovněž v Paříži; třetí, jenž se měl dle usnesení druhého konati r. 1882, více již se nešel. Za to byla r. 1887 dosazena v Anglii zvláštní královská komise ku prozkoumání otázky měnové. Roku 1890 konala se konference amerických států ve Washingtoně, jež r. 1891 znova svolána, ale bez výsledku se rozešla. Hlavní obsah jednání těch konferencí podán ve výše uvedené Denkschrift über den Gang der Währungsfrage.

²⁰⁾ Dle Ottomara Haupta nalézalo se r. 1891 ve Francii v bance 1126 mil. fr. ve zlatě, 1240 mil. fr. ve stříbre; v oběhu 2600 mil. fr. ve zlatě, 1960 mil. fr. ve stříbre, kromě drobných stříbrných, jež činí 300 mil. fr.

ho kovového obsahu, stojí níže nežli pětifrank zlatý, přece v obchodě udržuje se na stejné hodnotě s ním; obmezené a na ten čas nezvětšitelné množství jeho udržuje jeho nominální hodnotu vysoko nad vnitřní²¹⁾. To jest pravé jádro t. zv. dvojité měny neúplné: panující mince měnová z kovu cennějšího udržuje na výši své hodnoty měnovou minci z druhého kovu, co do obsahu méně cennou, která podobně jako mince drobná, jsouc v oběh uvedena jen množstvím přiměřeně obmezeným, dostává hodnotu od své (skoro bychom řekli »nadržené«) mince kurantní.

Táž příčina, která vedla Francii na dráhy neúplné měny dvojité, zamezila i Německu úplné provedení zlaté měny. Podle zákonů ze 4. prosince 1871 a 9. července 1879 ustanoveno totiž zavést v celé říši ryzí měnu zlatou na místě dosavadní stříbrné, a to tak, že raženo z 1 kg ryzího zlata 2790 marek v kusech po 20, 10 a 5 M, legovaných poměrem 9:1. Drobné ze stříbra upraveny jsou v kusech po 5, 2 a 1 marce, pak po 50 a 20 fenicích tak, že razí se jich za 200 marek z kilogramu ryzího stříbra. Relace za základ vzata jest tedy: 1 : 13.95²²⁾. Před tím raženy ve státech německých stříbrné měnové mince dle čísla dvojího, dle t. zv. 30tolarového (30 kusů z 1 celní libry stříbra) a 52½ zlatového, jež panovalo v jižních státech. Když šlo o přechod ke zlaté měně a usneseno nepřipojiti se k soustavě frankové, nýbrž provésti jej na základě zvláštní domácí jednotky mincovní — menší než dosavadní —, zvolena za takovou jednotka zlata rovnající se hodnotou svou třetině dosavadního tolaru. Tržní relace zlata a stříbra té doby byla okolo 1:15½, i ustanovena dle toho váha zlata nové jednotky²³⁾. Volba relace pro účely toho přechodu měnového byla tehdá poměrně jednoduchá, mohla se státi na základě tržní relace, a protože té doby ještě relace ta valně nekolísala, nebylo závary řídit se dle toho stavem, který v době jednání o zákon mincovní právě panoval (relace momentová). Pro nás, jak uvidíme, nebyla volba relace pro přechod tak snadna.

Však jest tu ještě jiný moment pro nás zajímavý. Při každé změně měny musejí, ježto záměna starých mincí za nové nedá se provésti okamžikem, na nějaký čas přechodný: i staré mince, jež se berou z oběhu, i nové, jež do něho přicházejí, obíhati vedle sebe jako měna, musí tedy po čas přechodu

²¹⁾ Výjimku činí Italie, jež vybřednuvši teprve před 10 lety z měny papírové v nynější své neblahé finanční a národohospodářské situaci má nedostatek zlata a mince z něho mají ažio.

²²⁾ Za tehdejší tržové relace zlata a stříbra, od 1 : 15½ ještě jen málo odchylné, znamenalo to odchylku skutečného obsahu kovu v drobných od reprezentované jimi hodnoty asi o 10%, při nynější tržní relaci (1 : 23½) arci ta odchylka je už velmi značná, činí bezmála 40%! Kromě drobných ze stříbra razí se další z niklu a mědi.

²³⁾ Váha ryzího stříbra v tolaru činila 16.666 gr., třetina tedy 5.555; dělíme-li tu sumu 15½, dostaneme váhu nové zlaté jednotky, marky, totiž 0.3584 gramu.

platiti měna dvojitá, arci neúplná, ježto ražení mincí měny staré jest již vyloučeno. Tak ovšem bylo i v Německu. Stříbrné peníze měny jihněmecké byly vzaty sice z oběhu rychle, ale déle ještě obíhal tolar v hodnotě 3 marek; to mělo býti jen stavem přechodním, až do úplného prodeje stříbra z mincí, postupně z oběhu vzatých. Ale záměr ten se neuskutečnil, protože prodeje stříbra následkem náhlého klesání jeho ceny byly spojeny s velikými ztrátami. Proto byly konečně od r. 1879 zastaveny, a dvojitá měna neúplná trvá tedy nyní i v Německu dále²⁴⁾. Tolar, kurantní mince staré měny, sdílí osud stříbrného pětifranku francouzského, cirkuluje v hodnotě 3 marek, pozvášen jsa hodnotou mince zlaté v oběhu převládající.

Vyložiti poměry tyto zdálo se nám nutným proto, že podávají nám jistou obdobu se zjevy, se kterými potkáme se i při nastávajícím nám přetvoření měny domácí.

Laskavý čtenář nabyl asi z výkladů dosavadních přesvědčení, že pro nastávající nápravu naší měny byla vyloučena dvě rozhodnutí povahou věci samé, totiž rozhodnutí pro zachování pouhé měny stříbrné a rozhodnutí pro úplnou měnu dvojitou. Zachovati měnu stříbrnou bylo by bývalo sice nejjednodušší; bylo by dostačilo vzíti z oběhu státovky a nahraditi je stříbrem, jež by se bylo snadno opatřilo, ale bylo to vším spíše než nápravou, neboť při nynější kolísavosti ceny stříbra nebyla by měna naše o nic lepší, nežli bývalá papírová. Nad to by ale touž chvílí byl náš stříbrný zlatý, udržovaný dosud — jak jsme viděli — následkem obmezeného ražení na vyšší hodnotě, nežli má kov v něm obsažený, poklesl na hodnotu svou kovovou, což by bylo sice všem dlužníkům velmi ulehčilo, ale jen na újmu jiných, a bylo by zároveň zasadilo strašlivou ránu státnímu našemu úvěru.

Ale i dvojitá měna úplná, o níž jsme již řekli, že předpokládá volné ražení mincí z obou kovů, jest povahou věci vyloučena. Kdyby se zavedla na základě nynější domácí hodnoty našeho stříbrného zlatého, tedy asi dle relace 1:18 nebo 1:19, byly by ihned otevřeny brány mohutnému přívalu stříbra, jež na trhu jest mnohem lacinější (1:23½), ježto však Rakousko-Uhersko nemůže ho pojmouti více nežli za několik set milionů zlatých, měli bychom za krátko také jen výhradnou měnu stříbrnou se všemi důsledky již naznačenými.

To jest věc, která nemůže nejasnou býti ani nejprostší logice. Zbyla tedy jen buď r y z í m ě n a z l a t á, nebo poměr podobný, jako jest na ten čas v Německu neb ve Francii, d v o j i t á m ě n a n e ú p l n á, tedy sice domi-

²⁴⁾ Nynější německá zásoba domácích mincí zlatých v oběhu a v bankách přesahuje 2 miliardy marek (k tomu cizích u banky říšské za 240 mil. m.); stříbrných tolarů v cirkulaci jest nejvýše za 500 mil. marek, bez pochyby však jen 410—450 mil. m.

nující měna zlatá, ale s jistou sumou dosavadních našich stříbrných zlatníků trvale ponechanou v oběhu jako platidlo zákonné. Přímluvčích za takové rozhodnutí nescházelo. Také mínění obou vlád přichýlilo se k této eventualitě, jak nasvědčovala již druhá z otázek, předložených v březnu anketě měnové. Otázka zněla: Máli se pro případ přijetí zlaté měny připustiti kontingentovaný oběh stříbrné mince kurantní a do jaké výše? Není pochyby, že z á s a d ň e správnější jest rozřešení ve prospěch pouhé měny zlaté, tak že by dvojitá měna neúplná jen pro ten čas zůstala, jehož jest třeba do úplného stažení mincí stříbrných a naplnění oběhu zlatými.

Ježto však i v případě přijetí dvojité měny neúplné má býti kovem, měnu ovládajícím a ráz rozhodný jí dávajícím, mince zlatá, ježto ona má býti panujícím měřítkem cen — tedy záhodno bude nejprve zodpověděti si otázku, která více než všechny jiné a s velikými odchylkami mínění byla veřejně projednávána; totiž otázku, jak má býti ustanoven poměr hodnoty, na jehož základě by se provedl přechod od dosavadních našich peněz stříbrných k novým penězům zlatým. Jest to úkol vskutku dosti choulostivý, ponevadž na něm závisí především, provede-li se přechod bez újmy pro četné hmotné zájmy. Každý zajisté, kdo žije ve státě, jenž zavést chce »nové peníze«, ptá se především, neutrpí-li ztrátu na svém jmění peněžním, na svých pohledávkách. Kdo má určitý stálý příjem, kdo je odkázán na výdělek rukou svých, táže se, bude-li to, co místo peněz dosavadních dostane, míti stejnou cenu, bude-li moci za to stejně mnoho koupiti; a tak podobně rozumují všickni a mají plné právo o to se starati. Když jsme přecházeli roku 1858 od bývalé tak zvané měny konvenční k nynější měně t. zv. rakouské, byla věc dosti snadna. Zůstalo se při téže měně, měně stříbrné, pouze číslo mincovní se změnilo, na místě starých konvenčních zlatých, jež měly obsah 11.69 gr ryziho stříbra, stouply nové s obsahem 11.111 gr, a podle toho poměru ustanovil zákonodárce, že konvenční zlatý rovná se 1 zl. 5 kr. čísla rakouského. Kdo byl dlužen 100 zl. konv. mince, dluhoval nadále 105 zl. nových, ceny se dle toho poměru upravily, byť i ne veskrz bez citelných »zakrouhlení«, a věc byla hotova. Avšak nyní máme dostati minci zlatou, a zůstane-li třeba náš dosavadní stříbrný zlatník přechodně nebo trvaleji vedle ní v oběhu, on v pravdě nebude ničím jiným, nežli pouhým reprezentantem určitého množství nového mincovního zlata. Jaké množství to bude? Představme si pro lepší pochopení, že by měla býti zavedena nová mince ze zlata, která by měla stoupnouti na místo dosavadního zlatníku stříbrného, tedy nový »zlatý ze zlata«, co do ceny a platnosti dosavadnímu úplně rovný. I tážeme se, kolik zlata musí obsahovati, aby vskutku byl spravedlivým, stejně cenným náhradníkem dosavadního?

Věc zní jinými slovy takto: Zlato a stříbro nejsou k sobě v žádném pevném poměru ceny. Na základě jakého poměru jich ceny má býti tedy vyměřen obsah zlata v novém zlatém, aby tento vskutku byl stejně cenným jako dosavadní? Vzpomeňme si, jak to bylo v Německu. Tehdy na trhu byl poměr stříbra ke zlatu asi 1:15½, podle toho byl ustanoven obsah zlata v nové jednotce (marce), jejíž tři rovnati se měly starému tolaru. Přechod stal se tedy na základě relace 1:15½. Na základě jaké relace tedy má se státi přechod u nás? Na trhu vzájemný poměr ceny obou kovů od těch dob valně se změnil. Když jsme r. 1870 začali raziti své t. zv. osmizlatové dukáty (= 20 frankům), mohli jsem je tak nazývati, neboť podle tehdejší tržní relace obou kovů vskutku rovnal se náš stříbrný zlatník svým obsahem osmé části zlata, obsaženého ve dvacetifranku; 11·111 gramů stříbra — obsah našeho stříbrného zlatníku — bylo stejné hodnoty jako 0·7268 gramů zlata. To již dávno pominulo. Na trhu světovém má v okamžiku, kde toto píšeme (počátkem května), 11·111 gr. stříbra cenu pouze 0·4728 gr. zlata.²⁵⁾ Mohli bychom takto spravedlivě vyměřiti obsah nového zlatého ze zlata? Kdy by nebylo jiného ohledu, řekl by nám snad mnohý: vždyť nynější příliš nízký stav ceny stříbra jest jen nahodilý, před rokem, před dvěma lety byl vyšší, a proto dlužno spíše hleděti k jistému průměru. Avšak při tom by se bylo docela zapomnělo, že od r. 1879, od zastaveného svobodného ražení stříbra, cena stříbrného zlatníku našeho neřídila se více dle ceny stříbra v něm obsaženého, byla vyšší, nebylo sice nikdy po ten čas možno zaň koupiti 0·7268 gr. zlata, ale vždy značně více nežli 0·4728 gr. Byla-li cena 20 franku na burse vídeňské 10 zl. stř., znamenalo to, že rovná se hodnota zlatníku 0·58064 gramům zlata, byla-li 9 zl. stř., rovnal se 1 zl. stř. 0·6451 gr., byla-li 9 zl. 50 kr. stř., rovnal se 0·6112 gramům zlata.²⁶⁾

Průměrná cena dvacetifranku na burse vídeňské byla v letech níže jmenovaných ve zlatých r. m. (papíru neb stříbra) tato:

1879 9·35	1881 9·34	1884 9·59	1887 10·01	1890 9·23
1880 9·38	1882 9·59	1885 9·88	1888 9·86	1891 9·26
	1883 9·51	1886 9·98	1889 9·48	

Mělo-li tudíž býti vypočteno množství zlata, jež má při přechodu k měně zlaté pokládáno býti za rovné cenou svou 1 zl. ve stříbře, nemohlo se to státi dle tržní ceny stříbra neraženého, nýbrž dle té ceny, za kterou bylo

²⁵⁾ Kdybychom si 0·7268 gr — tedy náš dosud t. zv. zlatý ve zlatě — rozdělili na 100 částí, a takovou stou částici pojmenovali »krejcarem zlatým«, rovnalo by se dle toho, co v textu uvedeno, dle nynější tržní relace 11·111 gr. stříbra čili 100 krejcarů stříbra jen 65 krejcarům zlatým.

²⁶⁾ Podobným způsobem můžeme si vypočísti též cenu zlatého stř. dle bursovního kursu směnek londýnských. Kupují-li na př. ve Vídni směnku na 10 lib. št. znějící, v Londýně na předložení splatnou, za 116 zl., kupují tím pohledávku na 10 × 7·322385 gr. zlata; dělí-li tento produkt 116, obdržíme cenu 1 zl. stř. ve zlatě.

možno koupiti zlatý stříbra u nás a naopak, tedy dle domácího bursovního kursu zlatých mincí anebo směnek na zlato znějících. O tom vskutku takřka nebylo sporu. Mínění různila se pouze, má-li se za základ vzít průměr delší nebo kratší doby anebo kurs, jaký by byl bezprostředně před samým přechodem k nové měně. Proti posléz řečenému způsobu dá se uvést, že může spekulace těch, kteří by zlato k ražení nových mincí potřebné prodati chtěli, anebo kapitalistů, kteří by si přáli, aby nový zlatý ve zlatě vypadl pro ně příznivě, na stav kursu toho účinkovati obratnými operacemi. Ostatně dá se pak moment časový, jehož kursový záznam měl by se za základ vzít, nesnadno určit. Vždyť musí býti podle toho obsah nových mincí určen v zákoně, zákon sám ale musí prodělati delší ústavní proceduru ve sněmovnách a jejích komisích. Proto již odporoučel se — ač o tom arci byla mínění velmi sporná²⁷⁾ — výpočet dle jistého průměru. Doba, na kterou se průměr ten měl vztahovati, nemohla býti v žádném případě delší nežli od r. 1879 až do nynějška, ač nebylo vyloučeno při tom nebezpečí, že bude se průměr doby tak dlouhé snad značně odchylovati od stavu kursu v době před samým přechodem. Vlády daly přednost průměru z celé té doby, a to tak, že za základ vzaly průměrné kursy měsíční za řečených 13 let, i dospěly k výpočtu, dle kteréhož by se průměrná cena zlatého stříbra za tu dobu rovnala 0·609672 gramům zlata.²⁸⁾ Jelikož frank zlatý obsahuje 0·29032 gr., marka německá 0·3584 gr., rovnal by se dle toho nový zlatý ve zlatě — ačli by za jednotku byl zvolen — obsahem zlata svého 2 frankům 10 centimům, nebo 1 marce 70 fenikům německým. Proto že pak 0·609672 gr. obsaženo jest v 11·111 gr. okrouhle 18krát, tedy provedl by se náš přechod ke zlaté měně na základě relace 1 : 18.

Ti, jejichž prospěchům by bylo hovělo, kdy by vypadl nový zlatý — anebo jiná jednotka mincovní, jež by se místo něho zvolila — obsažněji, nebyli tím výsledkem spokojeni, a projevy nelibosti té tlumočily nedávno zejména některé zahraniční časopisy německé. Však naproti tomu bylo zase z jiných stran uváděno, že cena zlata bezpochyby stoupne, když bude nutno veliké sumy jeho kupovati, a že by tudíž dalším zaokrouhlením dolů měl obsah nového zlatého ve zlatě ještě býti snížen.²⁹⁾ Jest ovšem pochopitelné,

²⁷⁾ To jasně vysvitlo i ze spisův a článkův o věci jednajících i ze samých porad ankety.

²⁸⁾ Tak bylo lze souditi ze sestavení, jež vláda sama v materiálních anketě předložených podala, a veřejné projevy, jež ze sestavení toho úsudky vyvozovaly, nebyly úředně dementovány. Kurs dvacetifranku od té doby (1. polovice března letošního) stál rozhodně pod účinkem toho projevu kolísaje málo okolo 9 zl. 50 kr.

²⁹⁾ Hlavní tlumočnick této myšlenky, prof. K. Menger, obává se stoupnutí ceny zlata, přimlouval se dokonce za to, aby zatím vůbec relace přechodová nebyla stanovena, nýbrž aby se tak stalo teprve, až bude potřebné zlato opatřeno. Ježto ale opatření zlata dle podobnosti ku pravdě potáhne se snad i přes více let, nemohly by se po tu dobu ani nové mince raziti.

že by každé ještě větší zlehčení zlatého bylo na prospěch dlužníků — ale stát nemůže překročit spravedlivou hranici, kterou mu vytkl skutečný stav kursů. Kdy by přes ni chtěl dále ještě jít v jednostranném prospěchu jistých tříd, nebylo by počínání takové o nic spravedlivější, nežli kdyby prostě zákonem nějakým vyřkl, že se tolik a tolik procent z každého dluhu dlužníku jednoduše odpouští. Ba tento způsob by měl aspoň výhodu přimosti naproti podloudné povaze tam toho.

Předpokládali jsme dosud pro větší snadnost výkladu o velmi důležité otázce relační, že by na místo dosavadního zlatníku stoupla jednotka mincovní stejně veliká. To ale nehovělo názoru ve veřejném mínění převládajícímu, jemuž zamlouvala se jednotka nižší. Vodítkem hlavním byla tu úvaha, že u nás panuje poměrně větší drahota, nežli v zemích, jež mají menší jednotku, frank nebo marku. Má se za to, že ceny zaokrouhlují se rády podle mincovní jednotky, a když tato jest vyšší, že se rády zaokrouhlí dle ní do výše.

Rozhodně neplatí podobné úvahy o cenách ve velkém. Na ně velikost jednotky mincovní už proto účinku nemá, že více méně ovládaný bývají soutěží mezinárodní. Může tedy býti řeči jen o účinku na ceny v malém. Dejme tomu, že ve prospěch konsumentů provede se zaokrouhlení dle nové menší jednotky. Na čí účet, na čí újmu? Patrně na újmu obchodníka a vyrabitele v malém prodávajícího, snad i na účet dělníka, přijde-li tendence ta ku platnosti důsledně. Ostatně neběží jen o jednotku mincovní, běží o její části, hlavně o mince nejnižší. A tu jest jisto, že v soustavě desetinné oblíbená bývají jistá čísla, jako 5, 10. Když jsme přecházeli od konvenčního zlatého, který měl 60 kr., k novému, rozdělenému na 100, nesčíslné věci, jež byly za krejcar konvenční — za bývalý t. zv. »dobrák« — prodávány pak za 2 kr., ač jsme měli též půlkrejcar, a přejdeme-li nyní na jednotku mincovní na př. půlzlatovou — ať jmenuje se koruna či jinak — jejíž stou částí bude halíř, není jisto, že bude dosavadní cena 2 kr. převedena vesměs na 4 halíře a že se spíše nezaokrouhlí na 5 halířů. Kdo si účinkem příkladu německého a francouzského přeje nižší jednotku mincovní, rozpomene se snad také, jakou důležitou úlohu má ve Francii sou (5 cent.) a v Německu pěťfenik v cenách drobných. Ale nepochybně i leccos, co stojí nyní 3 kr., zaokrouhlí se také na 5 halířů. Není tedy snad bez podstaty mínění pronesené jedním ze členů ankety, že víra ve větší láci, kterou by způsobovaly menší jednotky mincovní, náleží »k národohospodářským pověrám«. Pravdě podobno jest, že zavedení menší jednotky přivede nám v cenách drobných jistá zaokrouhlení »nahoru« a jiná »dolů«, tak že se tím dobré i zlé účinky vyrovnají a vyváží. Není tu zjevně obecné výhody, ale také ne váž-

ného nebezpečí, v podstatě běží méně o zásadu, jako o vyhovění populárnímu heslu. Zvolili se ale menší jednotka, pak sluší naprosto přednost jednotce rovnající se polovici nynějšího zlatého — to bude naše příští koruna (= 0.304836 gr. ryziho zlata) — jež dopouští zcela snadný převod starých peněz na nové pouhým násobením dvěma, nežli abychom se připojili k nějaké cizí jednotce. Jest pravda, společná mincovní jednotka mezinárodní má výhody, zvláště pro zahraničný obchod, cesty atd., ale ta výhoda mizí proti ohromným svízelům, v něž uvrhne na statisíce malých domácností nutnost přepočítávati staré ceny, závazky a pohledávky pomocí zlomků. Myšlenka světové mince frankové dostala zavedením markové soustavy v Německu ránu. Jest zajímavé, ale dobře pochopitelné, že v anketě valutové připojení k cizí nějaké soustavě mincovní, ani k markové, nemělo vůbec přímluvčích, jen půlzlatý jako nová jednotka byl z mnohých stran doporučen.

Jako při každém přechodu k nějaké měně nové bylo by také u nás nezbytno, aby až do té doby, nežli se oběh naplní mincí novou, zůstaly peníze nové i staré vedle sebe v užívání jako měna. Leč povstala právě otázka výše již napověděná, nedoporučili se ponechat i jisté určité vymezené množství dosavadní mince kurantní, především tedy stříbrných našich zlatníků, i dále trvale v oběhu. Nejzávažnější z důvodů, kterými podpíráno bylo přání to, čerpán byl ze skutečnosti, že máme v zemích našich značné množství své dosavadní stříbrné mince kurantní, a jest se nám rozhodnouti, co s ní. Odhady množství toho jsou ovšem při vši pečlivosti dosti pochybné. Vláda vypočetla, že celá zásoba mincovní v říši — kromě drobných — činí asi 308½ mil. zl., z čehož pouze 20—25% záleží ve zlatě. To by dalo sumu stříbra asi 225—240 mil. zl. Z té sumy největší část, přes 160 mil. zl., nalézá se sice v kovovém fondu banky rakousko-uherské, ale není pochyby, že v každém případě bude třeba nežli všecku aspoň největší část její od banky převzít, aby za to mohla doplniti své dosud nevalné zásoby zlata. Musíť banka pro nastávající zrušení nesměnitelnosti bankovek býti náležitě obrněna, neboť nastane jí úloha, která dosud mnoho namáhání jí nečinila, avšak v pravidelných poměrech náleží k podstatným úkolům velikých cedulových bank. Naznačili jsme již, že cedulové banky mají důležitý úkol uváděti do oběhu své bankovky měrou hovící měnivé potřebě oběžných prostředků. Ale ve státech s živými hospodářskými styky zahraničnými mají cedulové banky ještě jiný úkol před důležitý — ony jsou předními regulátory mezinárodního proudění drahých kovů. Toto proudění jest podmíněno konjunkturami zahraničního obchodu a mezinárodních operací úvěrních, často i rozličnými záludky spekulace. Banka jest povinna honorovati své ban-

kovky kovem. Kdo potřebuje drahého kovu ku platům do ciziny, i ten, kdo chce snad jen rychle uchvátiti zisk kynoucí z okamžitých rozdílů míry úrokové doma a v cizině — každý zjednaje si potřebnou sumu bankovek může jich předložením k výplatě opatřiti si kov. Banka nemá jiného prostředku obrany, nežli znesnadniti záměry podobné zvýšením své míry úrokové. Ale tím může — je-li odtok drahého kovu podmíněn okamžitým stavem mezinárodní platební bilance — vyvolati náhlé krise. Také každým zvýšením své úrokové sazby zatarasuje cestu svým bankovkám do obchodu domácího a může i z té stránky uvrci jej v kritický stav. Nalézti tedy v poměrech podobných pravou míru mezi nutnou sebeobranou a obecným zájmem národohospodářským, to jest úkol, jemuž jen vynikající národohospodářský rozhled a vybroušený obchodnický takt správců bankovních dostáti dovede. V tom směru budou požadavky na správu bankovní zvláště veliké v prvních letech platnosti nové měny, kde půjde o to, aby zlato v měnovou soustavu naši uvedené, bylo nám také zachováno. Proto bude nevyhnutelnou, aby banka se zásobila zlatem měrou co největší, a k tomu cíli musí se zbýti nadbytku své zásoby stříbra. Tím důležitější tedy otázka, co s tím stříbrem počíti. I když rozhodnutí se stane pro ryzí měnu zlatou, budeme mnoho stříbra potřebovati. Vidělit jsme již, že státové s měnou zlatou vládnou velikými sumami stříbrných drobných. Bude tak i u nás, neboť naše nejmenší mince zlatá bude sotva zníti na méně než na 5 zl. (= 10 korun). I kdybychom tedy svůj dosavadní stříbrný zlatník docela odstranili, budeme nepochybně potřebovati minci drobnou stejnou hodnotu reprezentující (dvojkorunu) a jinou znějící na polovic (korunu). Avšak již tu vzchází nám nesnáz. Příliš dlouho žili jsme pod vládou papírové měny, již všecek domácí oběh byl nasycen, abychom hned z předu mohli spolehlivě udati, mnoho-li takovéto větší drobné mince budeme potřebovati. V Německu činí oběh drobné mince stříbrné 10 marek na jednoho obyvatele (k tomu za 2½ marky niklové a za 2½ marky měděné); v latinské unii mincovní — kde arci obíhá pětifrank jako kurantní mince měnová počtem přehojným — připadá průměrem 6 franků drobné mince na obyvatele. I kdybychom rozhodnouce se pro měnu zlatou ryzí a výhradnou ustanovili oběh drobných velikou sumou 5 zl. na každého obyvatele — což by dalo něco přes 200 mil. zl. — nespotřebovali bychom celou sumu stříbra výše udanou, neboť připočteme-li k ní dosavadní obíhající drobné, obdržíme 260 až 270 mil. zl. a zbude nám tedy 60—70 mil. zl. Vezmeme-li 4 zl. na obyvatele, přebude dokonce 100—110 mil. zl. Prodati tento přebytek bylo by při nynějším stavu ceny stříbra na světovém trhu možno jen se ztrátou velikou, ať nic nedíme o tom, že nám ani mravně možno není nésti je na

prodej, dokud i jiné státy, jako zejména Německo, zdržují se jíti se svými zásobami stříbra na trh, a tím přece jen i našemu prospěchu slouží.

Z podobných úvah, a zajisté též účinkem příkladu, který poskytuje nynější stav měnových poměrů ve Francii i v Německu, povstaly u nás již před poradami vídeňské ankety návrhy, abychom také my spokojili se tak řečenou dvojitou měnou neúplnou, tak že by v oběhu zůstaly dosavadní naše mince kurantní jako mince měnové vedle nových mincí ze zlata. Ano nescházel ani návrh, jehož původcem byl mladší, velmi nadaný spisovatel dr. Landesberger, abychom zavedli dvojitou měnu sice neúplnou, ale »stříbrem prosycenou« (silbergesättigt), při níž by zejména bance rakousko-uherské dáno bylo na vůli vypláceti své bankovky stříbrem nebo zlatem, jako jest oprávněna banka francouzská, kteráž pak, žádá-li podatel zlato, ale je-li po něm shon spekulanti, vyplatí zlato jen na zvláštní premii činící z pravidla $\frac{1}{10}\%$. Proti tomu dalo by se namítnouti, že poměry francouzské jsou naprosto jiné, nežli budou naše. Jeť Francie zemí, jež oplývá oběhem peněz, tak že mezinárodní proudění drahokovu, o němž jsme se zmínili, její zásoby zlata valně neohrožuje, ano méně kritických záchvěvů ji způsobuje, nežli samé Anglii, jež za příčinou svých zařízení reálního užívání mince ušetřujících poměrně málo peněz má v oběhu. U nás ale jsme právě nyní nuceni, má-li se státi zlato částí domácího oběživa hodnotu všeho ostatního regulující a nemá-li zároveň při prvním obratu konjunktury nastati o ně tíseň kritická, zásobiti se zlatem vydatně a uvésti je měrou značnou v oběh. Pročež nesmělo by se zavedení dvojité měny neúplné, neboli jinak: po-
držení stříbrné mince kurantní, státi z úmysla, abychom proto mohli uskrovniti nákup zlata. Také úroková sazba naší cedulové banky jest podobně jako sazba říšské banky německé průměrem aspoň o 1% vyšší, nežli obou velikých bank západoevropských, a v tom již spočívá dosti silná premie. Nad to pak vstoupiti máme po dlouhých letech, v nichž nedůvěra obecnstva stále byla podněcována zjevy ažia, do normálních poměrů měnových a již z té příčiny nesmíme dopustiti, aby se nám opakovaly úkazy mincí z oběhu pudící, k uschovávání její povzbuzující a pod.; ale nebezpečí takové by nastalo ihned, jak by jen ponejprv banka rakousko-uherská premie řečené žádala. Obecnstvo by sotva dostatečně jemně dovedlo rozeznávaní mezi ažiem zlaté mince a mezi premii (neboť ani ta by nezůstala bez účinku na peněžní trh). V době, když konaly se anketní porady vídeňské, nebyla snad ani nezávažnou námitka, kterou pisatel řádků těchto byl vyslovil a kterouž zkrátka též naznačíme. Bude-li nový zlatý (= 2 korunám) obsahovati 0.609672 gr. zlata, bude tato váha činiti $\frac{1}{18}$ váhy stříbra obsaženého v dosavadním zlatníku. Zavedouce dvojitou měnu neúplnou na tom-

to základě, učinili bychom to tedy na základě relace 1:18, kdežto ve Francii i v Německu trvá dvojité měna neúplná na základě relace 1:15½. Že by se poměr ceny zlata a stříbra zase na trhu upravil na základě 1:15½, jest za panujících poměrů takměř nemožno. Ale poměr 1:18 mohl by se snáze vrátiti, nastal by již při londýnském záznamu přesahujícím 52 d. za unci. Měli jsme přechodně ještě r. 1890 záznam 54—54¼, a Amerika bude vždy usilovati o povznesení ceny stříbra. V případě takovém by ale dle známého pravidla, jež jsme při výkladu měny francouzské objasnili, stříbrná mince šla ze země, což by mohlo přechodně způsobiti právě drobnému obchodu, na ty mince odkázanému, nesnáze podobné, pro jaké r. 1866 rozhodla se Francie raziti nadále své 1- a 2franky pouze s menším obsahem kovu, tedy jako drobné. Ač na ten čas následkem neúspěchu agitací pro volné ražení stříbra v Unii severoamerické pravděpodobnost opět něho zdražení stříbra jest menší, přece není možnost ta trvale vyloučena.

Ze všech uvedených důvodů není možno přimlouvati se za návrh, aby se zavedla dvojité měna neúplná »stříbrem prosycená«. Schváliti lze jen podržení dosavadní mince měrou značně obmezenou, aby vyloučena byla nebezpečí naznačená.³⁰⁾ Dokud potrvá nynější nízký stav ceny stříbra na světovém trhu, bude arci i tato mince kurantní jen jakousi lepší sortou drobné, neboť její obsah kovový (její »vnitřní hodnota«), bude valně nižší nežli representovaný (nominální hodnota); však bude ona přece, jak z podaného výkladu patrné, ještě lepší mincí, nežli jest nynější pětifrank francouzský nebo německý tolar, jenž obíhá jako mince kurantní v hodnotě 3 marek.

Že jest nezbytno stenčiti oběh státovek, ba že právě toto stenčení jejich oběhu — ne-li úplné vzetí z něho — náleží k základním samozřejmým opatřením naší nápravy měnové, nebude třeba obšírně doličovati po všech výkladech, které jsme předeslali. Vždyť ony především musí místo učiniti novým oběžným prostředkům kovovým. I při té otázce někteří spisovatelé a znalci anketní, jež bychom asi nejlépe nazvali měnovými puristy, přimlouvali se za plné zrušení státovek. Nicméně nelze upříti, že státovka svou oprávněnost má jakožto prostředkovatel obchodu peněžního, mezi státem a jeho věřiteli s jedné a dlužníky s druhé strany. Jen třeba jest množství státovek udržeti ve skrovných mezích, a všeliké nebezpečí dokonce po-

³⁰⁾ Spisovatel navrhoval v anketě vídeňské, aby se množství obíhajících bankovek o 1 zl. a obíhajících stříbrných zlatníků (kalkulované tehdy asi na 30 mil. zl.) rozpůlilo, do polovice ponechejž se v oběhu stříbrná mince kurantní, do výše druhé polovice budtež raženy půlzlatníky (koruny) jako drobné s obsahem drahého kovu dle relace 1:15½, tak že by naše budoucí stříbrné drobné byly zrovna tak dobré mince, jako nynější kurantní francouzská a německá.

mine, budou-li státovky, jak se zamýšlí po příkladě německých a italských, za kov směnitelný a nad to ještě povahy své jako zákonné platidlo zba-
veny.³¹⁾

III. Osnovy zákonů.

Dne 14. měsíce května předložili finanční ministři poslaneckým sněmov-
nám rakouské a uherské první osnovy zákonů, jež se týkají nápravy měny.
V nejednom směru potvrdily tyto předlohy, co dříve již bylo o smluveném
jich obsahu vniklo do veřejnosti, ve mnohém jiném odhalily teprve záměry
mezi oběma vládami ujednané.

Nejvýznamnější a nejdůležitější jest první předloha, totiž osnova zá-
kona, jímž stanoví se měna korunová; s ní souvisí co nejúže druhá,
obsahující návrh rakousko-uherské smlouvy mincovní a měnové, k témuž
předmětu se vztahující. Článek I. předlohy prve řečené praví, že na místo
dosavadní měny rakouské nastoupí měna zlatá, jejíž početní jednotkou jest
koruna rozdělená na 100 haléřů. Kurantní mince této měny budou zlaté
mince o 20 a 10 korunách. Z kilogramu zlata mincovního, legovaného mědí
poměrem 900 : 100, raziti se bude 147·6 dvacetikorun nebo 295·2 desítikorun,
tak že z 1 kg ryzího zlata vyrazí se zrovna 164 kusů dvacetikorun neb 328
desítikorun. Čistá váha zlata v dvacetikoruně bude tudíž 6·09756 gr., v de-
sítikoruně 3·04878 gr. Jednotka početní, koruna, obsahujíc tedy 0·304878 gr.,
odchyluje se jen zcela nepatrně v posledních místech zlomku desítného
od polovice té váhy, kterou jsme výše dle průměru vládou anketě předlo-
ženého uvedli jakožto zlatý aequivaleut nynějšího stříbrného zlatníku.³²⁾
Jako drobné mince nové měny korunové raziti se mají ze stříbra: koruny
a půlkoruny, z niklu: dvacetihaléře a desítihaléře, z bronze: dvouhalíře a
halíře. Nových stříbrných korun bude se raziti 200 kusů z 1 kg. mincovního
stříbra, jež obsahuje dle typu francouzského z r. 1866 835 tisícín stříbra a
165 tisícín mědi. Bude tedy nová stříbrná koruna naše hrubou i čistou
vahou přísně rovnati se stříbrnému franku. Protože však representovati
má dle zákona naše stříbrná koruna 0·304878 gramů zlata, kdežto frank
stříbrný jen 0·29032 gr., tedy bude skutečně drobná naše mince stříbrná

³¹⁾ Měly by tedy sice t. zv. kurs kasovní, t. j. pokladny státní byly by vázány
je přijímati (to vyplývá z jejich povahy), — ne však t. zv. kurs nucený, t. j. vlast-
nost zákonného platidla naproti soukromníkům.

³²⁾ Jelikož odchylka ta patrnou by se stala teprve v setinách centimu (což
čtenář snadno si vypočte, bude-li děliti váhu zlata 1 koruny vahou zlata 1 franku),
tedy nemění se tím nic na skutečnosti, že 1 koruna nové měny rovnati se bude
1 franku 5 centimům.